

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากทุนภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

Community Product Development from Cultural Wisdom
Capital, the Old Town Sob Som-Hat Krai Community, Wiang
Sub-district, Chiang Khong District, Chiang Rai Province

ณรงค์ เจนใจ

Narong Jenjai

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Faculty of Social Sciences, Chiangrai Rajabhat University

Corresponding Author, E-mail: narong.jen@crru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชน เก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน นักปราชญ์ ผู้รู้ด้านประวัติศาสตร์และผู้แทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จำนวน 35 คน เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แนวการสนทนากลุ่ม เวทีการค้นหาพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเมืองเก่าและการฝึกปฏิบัติการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาโดยการสรุปประเด็นสำคัญและการจัดหมวดหมู่ข้อมูล

ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้มีประวัติศาสตร์ยาวนานและทุนภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน จำนวน 2 ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ 1) การพัฒนายันต์เทียนที่สามารถใช้งานได้สะดวกและคงคติความเชื่อและหลักการเดิม 2) การพัฒนาตุ้งที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนโดยการพัฒนาลวดลายเป็นรูปปลาบึกที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่โดดเด่นของชุมชน องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทุนภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ยั่งยืนต้องอาศัยหลักการ 4 ประการ ได้แก่ 1) การสร้างการมี

ส่วนร่วม 2) การสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของภูมิปัญญา 3) การพัฒนาคุณค่าสู่มูลค่า และ 4) ทักษะการผลิตภัณฑ์ชุมชน

คำสำคัญ: ผลิตภัณฑ์ชุมชน; ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม; ชุมชนเมืองเก่า;
อำเภอเชียงของ

Abstract

The participatory action research aims to study and develop the product of the old town community, Sob Som-Hat Krai based on their cultural wisdom capital. The data are collected from members of the elderly group, community leaders, historical experts, and representatives from relevant government and private agencies, a total of 35 people. The research tools are in-depth interview, focus group discussion, old town community product forum, and community product workshop. The content data are analyzed by summarizing the main points and categorizing them.

Research results illustrate that the old town community, Sob Som-Hat Krai has a long historical background and cultural wisdom capital with the potential of the community products. Two community products are developed: 1) the practical Yuntian (mystical candle) preserving the belief and principle and 2) the unique giant catfish-patterned Tung (Lanna flag) related to harmony with the way of life and culture. The body of knowledge indicates that product development of sustainable community cultural wisdom capital is required into four principles: 1) participation creation; 2) awareness rising of the wisdom value; 3) development of value into cost; 4) community product skills.

Keywords: Community Product; Cultural Wisdom; Old Town;
Chiang Khong District

บทนำ

จากนโยบายของรัฐบาลในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 ที่ได้สนับสนุนแนวทางเรื่องเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ที่ส่งเสริมการใช้

ความคิดสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการ ซึ่งเป็นแนวคิดในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) ที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ โดยมุ่งพัฒนาองค์ความรู้และเพิ่มทักษะของผู้ประกอบการในการสร้างสรรค์สินค้าและบริการในรูปแบบใหม่ให้มีจุดเด่นด้วยความคิดและนวัตกรรมซึ่งจะสามารถต่อยอดและเพิ่มมูลค่าได้ (ขวัญกมล ดอนขวา, 2561) รวมทั้งสร้างความได้เปรียบจากเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมและความเป็นชุมชน ดังนั้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจึงต้องมุ่งเน้นพัฒนางานด้านผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมที่มีแนวคิดจากท้องถิ่นหรือสินค้าวัฒนธรรม (Local Chic) ที่มีการออกแบบอย่างสร้างสรรค์สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน โดยการออกแบบต้องค้นหาสร้างเอกลักษณ์และความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์ (ใจภักดิ์ บุรพเจตนา, 2559)

การส่งเสริมดูแลรักษาทุนทางวัฒนธรรม รวมถึงสร้างสินทรัพย์ทางวัฒนธรรมและการต่อยอดให้มีเกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเต็มศักยภาพ ส่งผลให้การตระหนักถึงความสำคัญของทุนทางให้เกิดการรับรู้อย่างกว้างขวางและทั่วถึงของคนในพื้นที่ จะส่งผลทำให้การพัฒนาเมืองไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน โดยต้องมีพื้นฐานจากการวางแผนบริหารจัดการพื้นที่ดีและมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ประกอบการสร้างสรรค์ทุนทางวัฒนธรรมที่จะนำไปสู่การต่อยอดการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่พัฒนาศักยภาพชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง ตลอดจนชีวิตของคนในพื้นที่และสิ่งแวดล้อมให้มีคุณภาพที่ดีขึ้น พื้นที่ภาคเหนือตอนบนหรือที่เรียกว่าดินแดนล้านนา ได้เปรียบในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยชุมชนดั้งเดิมและย่านเก่ายังคงรักษาวิถีชีวิตของความเป็นล้านนาเพื่อเรียนรู้และสัมผัสวิถีล้านนา (อาชว์บาร์มี มณีตระกูลทอง และคณะ, 2561) จากกระแสความขึ้นชอบผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยนำทุนทางวัฒนธรรมผนวกกับความคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมหรือเทคโนโลยี สร้างสรรค์เป็นสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีคุณค่า มูลค่าและตอบโจทย์ความต้องการของลูกค้ามากขึ้น ทำให้วิสาหกิจชุมชนหันมาให้ความสำคัญกับการผลิตผลิตภัณฑ์ที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองเพิ่มขึ้น ในทางกลับกันยังมีวิสาหกิจชุมชนอีกเป็นจำนวนมากที่ยังมองไม่เห็นความสำคัญของการออกแบบและผลิตผลิตภัณฑ์ที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและยึดติดกับผลิตภัณฑ์รูปแบบเดิม ปัญหา คือผลิตภัณฑ์ไม่มีความโดดเด่น ไม่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและเกิดการแข่งขันด้านราคาสูงจากปัญหาดังกล่าวหากต้องการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีผลิตภัณฑ์ที่มีความแตกต่างโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรม ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล

สามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าของอดีตกับปัจจุบันได้ จำเป็นอย่างยิ่งต้องนำการออกแบบเข้ามาร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีความทันสมัยแต่ยังคงเอกลักษณ์ของตัวเองไว้ และต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ระดับสากลก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้แก่เศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืน (พรสวรรค์ หมายยอด และคณะ, ม.ป.ป.)

จากการสืบค้นเอกสารชั้นต้นทำให้ทราบว่า อำเภอเชียงของเป็นเมืองเก่าที่มีความสำคัญเมืองหนึ่งในล้านนา เป็นเมืองที่มีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กับแม่น้ำโขง มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน จากการสืบค้นพบว่า ในบริเวณบ้านหาดไคร้และบ้านสบสมเป็นที่ตั้งของเขตชุมชนเมืองเก่าที่ปรากฏหลักฐานของการก่อเกิดชุมชนว่า เกิดขึ้นภายหลังจากที่เมืองเชียงของได้ถูกทิ้งร้างไว้หลายร้อยปี รัฐบาลในขณะนั้นได้มอบหมายให้เจ้าจริยะซึ่งเป็นเชื้อสายเจ้านายเมืองเชียงแสนนำไพร่พลมาห้สร้างถางป่าเพื่อบูรณะเมืองเชียงของขึ้นใหม่ ในช่วงระยะเวลาแรกของการเริ่มสร้างเมืองเจ้าจริยะได้ยกไพร่พลมาพำนักอยู่ในเวียงดินที่มีลักษณะเหมือนหมูบ้านแจ่มป่องปัจจุบัน ส่วนไพร่พลบางส่วนได้แยกย้ายกันไปตั้งบ้านเรือนอยู่ในหลายบริเวณ บางส่วนได้ข้ามแม่น้ำโขงไปตั้งบ้านเรือนที่บ้านด่านดินซึ่งปัจจุบันเรียกว่า บ้านด่าน เมื่อเจ้าจริยะพำนักอยู่ที่บริเวณเวียงดินได้ประมาณ 3 ปี จึงได้นำไพร่พลมาตั้งเวียงใหม่ซึ่งในปัจจุบันเรียกว่า บ้านสบสม-หาดไคร้ และได้สั่งการให้ไพร่พลแผ้วถางป่าเพื่อสร้างเมืองเชียงของจนแล้วเสร็จ เมื่อการบูรณะเมืองเชียงของเป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงได้นำไพร่พลมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในเวียงเชียงของตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา (ภาพเก่าเล่าเรื่องเชียงของ, 2565; สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย, ม.ป.ป.) จะเห็นได้ว่า ชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์และเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจมาอย่างยาวนาน มีการค้าขายที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีต จึงทำให้ชุมชนแห่งนี้มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความสมบูรณ์ในทุนทางสังคม เช่น วิถีชีวิตที่ผูกพันกับแม่น้ำโขงและปลาบึก การคงอยู่ของกลุ่มอาคารโบราณ นอกจากนั้น ยังมีภูมิปัญญาด้านงานฝีมือและการมีประเพณีความเชื่อที่ยังคงแบบแผนดั้งเดิม ซึ่งปัจจุบันยังคงสืบทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน จากข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงวัฒนธรรมที่ได้กำหนดวิสัยทัศน์แผนการพัฒนาไว้ว่า วัฒนธรรมสร้างคนดี สร้างสังคมดี สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ เพื่อเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยมีพันธกิจที่สำคัญประการหนึ่งในด้านส่งเสริมการพัฒนาและต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การส่งเสริมอุตสาหกรรมวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ (กองยุทธศาสตร์และแผนงาน, ม.ป.ป.) ซึ่งการกำหนดแผนพัฒนาของ

กระทรวงวัฒนธรรมได้มีทิศทางการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกันกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดเชียงรายที่กำหนดแผนงานในการส่งเสริมผู้ประกอบการเพิ่มขีดความสามารถภาคอุตสาหกรรมและการพัฒนาตลาดเชิงสร้างสรรค์ การส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัดเชียงรายมีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง แม้จะอยู่ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ก็ตาม ดังนั้น จังหวัดเชียงรายจึงให้ความสำคัญแก่การพัฒนาสินค้าที่เป็นของดีของจังหวัดซึ่งถือเป็นโอกาสสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมระบบเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง โดยมีการเริ่มต้นจากการพัฒนาผู้ประกอบการในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิตสินค้าที่จะทำให้ผู้ประกอบการมีความเข้มแข็งมากขึ้นในกระบวนการผลิต พร้อมทั้งทำให้สินค้าเกิดคุณภาพที่จะสามารถต่อยอดการพัฒนาไปสู่การสร้างตราสัญลักษณ์จังหวัดเชียงราย (Branding Academy) โดยประยุกต์ใช้แนวคิดวัฒนธรรมตราสินค้า (Brand Culture) และการสร้างคุณค่าร่วมกับ (Value Co-creation) เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการกำหนดอัตลักษณ์ของจังหวัดเชียงรายให้เป็นรูปแบบเดียวกันทั้งสินค้าการบริการ (คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดเชียงราย, 2565)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่า ชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้ เป็นชุมชนเก่าแก่ที่ยังคงความสมบูรณ์ของทุนทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมที่จะมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน และสามารถนำการพัฒนาดังกล่าวไปปรับประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมทั้งในระดับกระทรวงและระดับจังหวัด ด้วยเหตุผลดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นถึงทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนแห่งนี้ยังคงมีความสมบูรณ์ในหลายด้านโดยเฉพาะทุนภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม รวมถึงความพร้อมและความต้องการของชุมชนในการที่จะพัฒนาชุมชนของตน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีพื้นฐานจากภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้ เป็นการพัฒนาที่ต้องเกิดจากพื้นฐานที่แข็งแกร่งในการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ จะทำให้ขีดความสามารถในการแข่งขันของเมืองเชียงของเพิ่มสูงขึ้นได้ และพัฒนาคุณค่าและสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้ บนฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบสานศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น และส่งเสริมการนำทุนทางวัฒนธรรมพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชนเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนด้วยมิติทางวัฒนธรรมและพัฒนาศักยภาพอุตสาหกรรมวัฒนธรรมให้สามารถแข่งขันได้ในตลาดโลกต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาและพัฒนาผลผลิตภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี ตลอดจน การศึกษาในประเด็นศึกษาทุนทางภูมิปัญญาวัฒนธรรมของชุมชน สถานที่สำคัญ ตำนาน เรื่องเล่าและการศึกษาการพัฒนาผลผลิตภูมิปัญญาที่เกิดจากความ ต้องการและ ศักยภาพของชุมชนเป็นฐานการดำเนินงาน ซึ่งผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำแนกได้ดังนี้

1.1 ผู้นำชุมชน นักปราชญ์ ผู้รู้ด้านประวัติศาสตร์ สมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุและ กลุ่มแม่บ้านในชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้ เพื่อให้ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ องค์ ความรู้และภูมิปัญญาที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน รวมถึงการให้ข้อเสนอแนะ และแนวทางในการพัฒนาผลผลิตภูมิปัญญา โดยผู้วิจัยใช้วิธีคัดเลือกบุคคลที่เป็นบุคคล สำคัญ (Key Informant) จำนวน 30 คน/รูป

1.2 ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องหรือสถาบันที่เกี่ยวข้อง กับการพัฒนาและยกระดับผลผลิตภูมิปัญญาที่เป็นผู้บริหารสูงสุดของหน่วยงานหรือเป็น ผู้ที่มีอำนาจในระดับนโยบาย ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย พัฒนาชุมชน อำเภอเชียงของ สำนักงานเทศบาลตำบลเวียงเชียงของ และสภาวัฒนธรรมอำเภอเชียง ของ จำนวน 5 คน

2. ระยะเวลาดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2565 ถึงมกราคม พ.ศ. 2566

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เป็น เครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็น คำถามสำหรับการสัมภาษณ์ คือ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ทุนทางภูมิ ปัญญาทางวัฒนธรรมในชุมชน รวมถึงการหาแนวทางในการพัฒนาผลผลิตภูมิปัญญาเพื่อ สอดคล้องกับศักยภาพชุมชน 2) แนวการสนทนากลุ่ม เป็นการนำเสนอข้อมูลจากที่ได้ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก นำมาจัดสนทนากลุ่มเพื่อร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้และเสนอแนะ จัดทำรูปแบบผลผลิตภูมิปัญญาเพื่อให้เป็นสินค้าทาง

วัฒนธรรมที่มาจากการร่วมคิดและร่วมทำของชุมชนที่อาศัยศักยภาพที่แท้จริงของชุมชนเป็นหลัก โดยใช้หลักการตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์มาเป็นกรอบในการพัฒนาเครื่องมือ และมีการตรวจสอบความเหมาะสมของเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์จำนวน 3 คน และ 3) การฝึกปฏิบัติการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมด้วย ดังนั้น เพื่อให้การวิจัยออกมาในรูปแบบที่เป็นรูปธรรม จึงต้องมีการฝึกปฏิบัติจริงในเรื่องของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดทักษะของกลุ่มเป้าหมาย และส่งผลถึงความยั่งยืนในการสร้างอาชีพและก่อรายได้ให้กับชุมชนต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

4.1 การกำหนดพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าสบบสม-หาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน มีความเข้มแข็งของทุนทางภูมิปัญญา และเป็นพื้นที่นำร่องการพัฒนาเมืองเก่าของสำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรมในปีงบประมาณ 2565

4.2 การศึกษาข้อมูลชุมชนโดยการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ บริบทชุมชน ทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางภูมิปัญญา เพื่อการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน

4.3 เวทีการค้นหาและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเมืองเก่า เป็นการจัดเวทีชุมชนเพื่อรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการคัดเลือกผลิตภัณฑ์ชุมชนจากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นตัวแทนในทุกภาคส่วนของชุมชน โดยผู้วิจัยได้นำหลักการวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมชุมชนโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์สวอต (SWOT Analysis) เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง (Strength; S) จุดอ่อน (Weakness; W) โอกาส (Opportunity; O) และอุปสรรค (Threat; T) ที่เป็นปัจจัยแวดล้อมภายในและภายนอกที่มีผลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมถึงรับฟังข้อคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน

4.4 ขั้นตอนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเมืองเก่าสบบสม-หาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามแนวคิดปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนเมืองเก่าสบบสม-หาดไคร้ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทั้ง 2 ชุมชนเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และข้อตกลงร่วมกันในการดำเนินการ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

4.4.1 ขั้นตอนการร่วมกันสะท้อนปัญหาและความต้องการ คนในชุมชนได้ร่วมกันแสดงแนวทางในทิศทางที่แสดงออกถึงสภาพปัญหาและความต้องการที่จะพัฒนา โดยใช้กระบวนการกลุ่มผ่านการจัดเวทีชุมชนระดมความคิด

(Brainstorming) โดยในขั้นตอนนี้ส่งผลให้บุคคลในชุมชนเข้าใจในศักยภาพที่ตนเองมี อยู่ภายในท้องถิ่นของตนเอง และสามารถที่จะนำเสนอศักยภาพของท้องถิ่นตนเองสู่ การกำหนดรูปแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนของตนเอง

4.4.2 ขั้นตอนการร่วมนำเสนอออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นขั้นตอน ที่คนในชุมชนร่วมกันแสดงแนวทางในการกำหนดรูปแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนที่สะท้อนถึง ทุนทางสังคม ความพร้อมและศักยภาพชุมชน โดยมีผู้วิจัยร่วมสังเกตการณ์และร่วม กระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกัน

4.4.3 ขั้นตอนการฝึกปฏิบัติและพัฒนาศักยภาพชุมชน การฝึกปฏิบัติ สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือร่วมแรงขององค์กรหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง ช่างฝีมือที่อาศัยอยู่ในชุมชนในการร่วมพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนา ลวดลายและการพัฒนาวิธีการขึ้นรูปผลิตภัณฑ์ ที่ทำให้ชุมชนเข้าใจและวิธีการผลิตที่ใช้ ในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของตนเองได้

4.4.4 ขั้นตอนการสรุปผล ประเมินผลและการรับรองผลิตภัณฑ์ ร่วมกัน การร่วมกันแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ผลลัพธ์และข้อเสนอแนะที่เกิดขึ้นจาก การร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยอาศัยศักยภาพท้องถิ่นเป็นเสมือนปัจจัยหลักใน การพัฒนาครั้งนี้ รวมถึงโอกาสทิศทางการต่อยอดผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ เพื่อรองรับการ ท่องเที่ยวในชุมชน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ซึ่งผู้วิจัยทำการ วิเคราะห์ข้อมูลทุกกิจกรรมเพื่อหาแนวทางและการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูล รวมถึงแนวคิดและทฤษฎีมาช่วยในการอธิบายและวิเคราะห์เพื่อให้เข้าใจถึงความหมาย และความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์และนำไปสู่การลงมือปฏิบัติในที่สุดแล้วนำผลการ วิเคราะห์ข้อมูลมาเขียนรายงานการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้ศึกษาขอเสนอผลการศึกษา ดังนี้

1. ข้อมูลทางวัฒนธรรมชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้ การสืบค้นประวัติการ ตั้งถิ่นฐานของเขตชุมชนเมืองเก่าในบริเวณบ้านสบสมและบ้านหาดไคร้ ปรากฏ หลักฐานของการก่อเกิดชุมชนภายหลังจากที่เมืองเชียงของได้ถูกทิ้งร้างไว้หลายร้อยปี รัฐบาลในขณะนั้นได้มอบหมายให้เจ้าจริยะซึ่งเป็นเชื้อสายเจ้านายเมืองเชียงแสนนำไพร่ พลมาหักร้างถางป่าเพื่อบูรณะเมืองเชียงของขึ้นใหม่ ชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้ เป็นชุมชนที่เกิดจากการเป็นแหล่งประกอบอาชีพริมน้ำโขงที่แผ่ขยายไปยังพื้นที่เวียง

อีกทั้งยังเป็นชุมชนที่อยู่รอบวัดและมีขนาดใหญ่ ในปัจจุบันพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้ จึงเป็นพื้นที่คาบเกี่ยวระหว่างบ้านสบสม หมู่ที่ 3 บางส่วน และบ้านหาดไคร้ หมู่ที่ 7 อยู่ในการดูแลของเทศบาลตำบลเวียงเชียงของ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย พื้นที่ชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้ ในอดีตเคยเป็นย่านเศรษฐกิจเนื่องจากเป็นพื้นที่ชายแดนของประเทศ มีการคมนาคมทางน้ำ มีจุดแวะพักสำหรับการล่องเรือในลุ่มน้ำโขง อีกทั้งยังเป็นแหล่งประกอบอาชีพสำคัญ คือ อาชีพด้านการประมง ซึ่งนอกเหนือจากการเป็นพื้นที่ริมชายฝั่งน้ำโขงแล้ว บริเวณบ้านหาดไคร้ยังมีแหล่งพืชที่เป็นอาหารสำคัญในลุ่มน้ำโขงได้แก่ ไก่ หรือสาหร่ายน้ำโขงซึ่งพบมากในบริเวณอำเภอเชียงของหน้าวัดหาดไคร้และยังเป็นแหล่งอยู่อาศัยของปลาบึก

ชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้ มีทุนภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ได้แก่ 1) กลุ่มอาคารโบราณชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้ ชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้ เป็นชุมชนที่มีความเก่าแก่ เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2280 ปัจจุบันชุมชนหาดไคร้-สบสม ยังคงมีการอนุรักษ์ไว้อย่างสมบูรณ์ในหลายอาคาร จากการศึกษาสามารถแบ่งกลุ่มอาคารตามลักษณะทางสถาปัตยกรรมได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มอาคารที่เป็นรูปแบบของคนจีนที่มาตั้งรกรากค้าขายในบริเวณแห่งนี้ และ (2) กลุ่มบ้านเรือนของคนพื้นถิ่นล้านนาที่ยังคงรูปทรงเอกลักษณ์ล้านนาไว้ครบถ้วน 2) ศาสนสถาน ได้แก่ วัดสบสมและวัดหาดไคร้ ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านของชุมชนสบสม-หาดไคร้ มาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชน เป็นสถานที่เคารพศรัทธาของคนในชุมชน โดยเฉพาะวัดสบสมที่สถานที่ประดิษฐานพระเจ้าศรีสุขสม พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่ศรัทธาของประชาชนในอำเภอเชียงของ โดยในวันที่ 26 มกราคมของทุกปี วัดสบสมยังเป็นสถานที่จัดประเพณีสืบชะตาหลวงเมืองเชียงของซึ่งประเพณีเก่าแก่ที่ประชาชนอำเภอเชียงของได้ถือปฏิบัติกันมาเป็นประจำทุกปี นอกจากนั้น ภายในชุมชนยังมีพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อีกหนึ่งสถานที่ ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อพญาแก้ว ซึ่งตามประวัติกล่าวว่า พญาแก้วได้เป็นผู้นำราษฎรจำนวนหนึ่ง อพยพมาจากสิบสองปันนา ล่องเรือมาตามลำแม่น้ำโขงแล้วมาขึ้นฝั่งและสร้างบ้านแปงเมืองอยู่บริเวณหมู่บ้านสบสมในปัจจุบันนี้ ต่อมาชาวอำเภอเชียงของได้สร้างศาลเจ้าพ่อพญาแก้วขึ้นเพื่อเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน และ 3) ประเพณีการจับปลาบึกจะทำพิธีอยู่บริเวณลานหน้าวัดไคร้ โดยชมรมจับปลาบึกอำเภอเชียงของ เป็นความร่วมมือระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยจะมีพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อปลาบึกเป็นประจำทุกปี

2. การค้นหาและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยเทคนิคการวิเคราะห์สวอต (SWOT Analysis) ในการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค โดยมีหลักการ

เก็บรวบรวมข้อมูลการตรวจสอบความเห็นพ้องต้องกันกับผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยเวทีชุมชนได้นำผลเทคนิคการวิเคราะห์สวอตไปจัดทำเป็นแบบประเมินศักยภาพอย่างมีส่วนร่วม ทำการวิเคราะห์ศักยภาพภายในและภายนอกแบบเมทริกซ์ (Matrix) และการเสนอเอกลักษณ์ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนร่วมกัน ซึ่งผลการวิเคราะห์ ดังนี้

2.1 ผลการวิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์สวอต สามารถอธิบายได้ดังนี้ 1) จุดแข็ง ได้แก่ การที่ชุมชนมีผู้นำที่เข้มแข็งมีทุนทางสังคม มีความเป็นพี่น้อง ภูมิปัญญาชาวบ้าน ผู้รู้ด้านต่าง ๆ วัฒนธรรมประเพณีและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่สามารถพัฒนาและใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อที่ตั้งทางภูมิศาสตร์และทรัพยากร 2) จุดอ่อน ได้แก่ การเตรียมและจัดการสภาพแวดล้อมในชุมชน การจัดสถานที่สำคัญ การแบ่งสัดส่วนการใช้ประโยชน์ของพื้นที่และพื้นที่สาธารณะ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และการจัดการปัญหาขยะ การจราจร ยาวชน 3) โอกาส ได้แก่ การได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงแนวโน้มการท่องเที่ยวเมืองเก่าจากต้นทุนทางวัฒนธรรมและภูมินิเวศ เช่น สถานที่ทางประวัติศาสตร์ และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยว และ 4) อุปสรรค ได้แก่ ชุมชนมีข้อจำกัดในการใช้สื่อและการท่องเที่ยวรูปแบบออนไลน์ สภาพเศรษฐกิจ และการระบาดของโรคติดต่อ เช่น ในช่วงสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 รวมถึงการเข้าถึง การรับรู้และการเลือกรับข้อมูลข่าวสารของคนในชุมชนสู่การปรับตัว

2.2 การจัดเวทีค้นหาเอกลักษณ์ชุมชนเมืองเก่าที่อาศัยพื้นฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเมืองเก่าสหม-หาดไคร้ โดยการจัดเวทีเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนและการร่วมกันกำหนดเอกลักษณ์ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของชุมชนเพื่อการพัฒนาสู่ผลิตภัณฑ์ชุมชน ในเวทีได้มีการนำเสนอข้อมูลจากชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง โดยได้มีมติในการคัดเลือกเอกลักษณ์ชุมชน ดังนี้

2.2.1 ยันต์เทียน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาทางความเชื่อของคนในชุมชนที่มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนานและยังปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน อีกทั้งชุมชนมีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญ ได้แก่ วัดสบสม วัดหาดไคร้ ศาลเจ้าพ่อพญาแก้ว ซึ่งหากทำยันต์เทียนที่มีความสะดวกในการใช้และคงคติความเชื่อไว้คงเดิม มาวางจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวและผู้ศรัทธาจะเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน

2.2.2 การพัฒนาลายตุ้งแอกลักษณะชุมชน เนื่องจากชุมชนแห่งนี้มีวิถีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำโขงและปลาบึก โดยเฉพาะประเพณีที่เกี่ยวข้องกับปลาบึกที่นั่นเท่านั้น ดังนั้น จึงได้ลงความเห็นให้พัฒนาลวดลายเอกลักษณ์เป็นลายปลาบึกและนำมาประกอบเข้ากับตุ้งลำนนาที่ชุมชนสามารถนำผลิตขายและสร้างรายได้ให้กับชุมชน

ภาพ 1 การจัดเวทีเพื่อค้นหาเอกลักษณ์ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้

3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ย่นต์เทียนชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้ แนวคิดนี้เป็นภูมิปัญญาด้านความเชื่อที่พัฒนามาจากพื้นทักษะความรู้ที่เป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนอยู่แล้ว ซึ่งแต่เดิมการทำเทียนบูชาจะใช้เวลาและเทียนที่ได้จะเป็นแท่ง สามารถจุดใช้ยาวนานกว่าจะไหม้หมด แต่การพัฒนาเทียนบูชาในครั้งนี้ได้เปลี่ยนแนวคิดการทำเทียนด้วยการใช้วัสดุที่สามารถทำง่ายและนำกลับมาใช้ใหม่ได้เพื่อการคุ้มค่าต้นทุนในการทำ แต่ยังคงความศักดิ์สิทธิ์ขององค์ประกอบการทำเทียนไว้อย่างครบถ้วน โดยการพัฒนาอาศัยหลักการ ดังนี้

3.1 การปรับเปลี่ยนใช้ถ้วยกระเบื้องแทนการปั้นเทียนเป็นเล่มเพราะการนำถ้วยกระเบื้องมาทำในลักษณะนี้จะทำให้เกิดความน่าสนใจและความสวยงามสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้

3.2 การทำแผ่นยันต์เทียนจากการที่ต้องนำมาเป็นไส้เทียน แต่เปลี่ยนมาเป็นแผ่นกระดาษสาแผ่นเล็ก ๆ และมีการเขียนอักขระยันต์เทียนเข้าไปให้ครบตามหลักพิธีกรรมเพื่อเพิ่มความเป็นสิริมงคล ในครั้งนี้ได้เลือกยันต์เทียนเป็นยันต์กัษะทอนกลับ โดยยันต์ลักษณะนี้มีคติความเชื่อว่า เป็นการสะท้อนสิ่งไม่ดีในตัวผู้บูชาออกไปและป้องกันสิ่งชั่วร้ายเข้าสู่ตัวเอง

3.3 การใช้น้ำมันพืชซึ่งหาได้ง่ายและมีคุณสมบัติการติดไปเช่นเดียวกับขี้ผึ้งลดความยุ่งยากในการทำเทียนเพราะแต่เดิมการทำเทียนต้องเอาแผ่นขี้ผึ้งไปตากแดด

และนำมาปั่นเป็นเทียน แต่การพัฒนารูปแบบใหม่ใช้น้ำมันพืชแทนเพราะหาง่ายและ การทำไม่ยุ่งยากเหมือนการใช้ขี้ผึ้ง นอกจากนั้น หากต้องการให้รูปแบบไม่เปลี่ยนแปลง จากเดิมมากนัก ก็สามารถนำขี้ผึ้งเทลงในถ้วยกระเบื้องเพื่อสะดวกสำหรับผู้ที่ไม่อยาก ยุ่งยากในการต้องนำไปจัดเตรียมเอง และการเทขี้ผึ้งทับลงไปก็จะสะดวกในการพกพา อีกด้วย

ภาพ 2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนยันต์เทียน

3.4 การใช้ด้ายมาปั่นเป็นเกลียวทำเป็นดินกา และนำมาวางบนแผนยันต์ เทียนที่รองอยู่กันถ้วยเซรามิก จากนั้น ใส่น้ำมันลงไปและอธิษฐานแล้วจุดเทียนรอจน ทั้งหมดไหม้จึงเป็นอันสิ้นสุดการบูชาเทียน

3.5 การออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อให้สะดวกต่อการเช่าบูชา สำหรับ นักท่องเที่ยวหรือคนในชุมชนที่ต้องการที่จะนำไปจุดบูชาเองที่บ้านหรือตามโอกาสที่ ตนเองสะดวก ดังนั้น การออกแบบจึงมีแนวคิดที่ว่า สะดวกพกพาและง่ายต่อการนำไป บูชา โดยออกแบบให้อยู่ในถุงซิปลายขนาด 3x5 นิ้ว พร้อมชั้นตอนและวิธีการบูชา โดยมีให้ เลือกเช่าบูชา 2 รูปแบบ คือ แบบที่นำไปเติมน้ำมันพืชเองเมื่อต้องการจะจุดบูชา และ แบบที่เทขี้ผึ้งเรียบร้อยแล้วพร้อมที่จะนำไปจุดบูชา

4. การพัฒนาตุ๊กต้ามือเอกลักษณ์เมืองเก่าสบสม-หาดไคร้ แนวคิดการพัฒนา ตุ๊กต้ามือเอกลักษณ์ชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้ เป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำโขง เป็นชุมชนที่ยังคงอารยธรรมล้านนาที่อิงต่อพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่า ชุมชนแห่งนี้มี ระบบความคิด ความเชื่อที่เกี่ยวข้องเนื่องจากประเพณี 12 เดือนล้านนา และยังคงยึดถือ ปฏิบัติกันมา จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนพบว่า ชุมชนต้องการสร้างผลิตภัณฑ์ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน แต่ยังคงความเป็นชุมชนล้านนาไว้เช่นเดิม จากข้อมูล ดังกล่าวจึงปรึกษารื้อฟื้นในการทำตุ๊กต้ามือเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของคนล้านนาที่ทำมา

จากผ้าและเปลี่ยนจากผ้าธรรมดาเป็นผ้าในพิธีกรรมของพระพุทธศาสนาในบริบทของล้านนา โดยการประดับตกแต่งให้สวยงามและผ่านกระบวนการทางความเชื่อในพระพุทธศาสนาเพื่อทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ ตุงในบริบทของล้านนามีลักษณะและวัสดุที่นำมาทำแตกต่างกันไปตามแต่ละพื้นที่ โดยส่วนประกอบของตุงแบ่งเป็น 4 ส่วนหลัก ดังนี้

4.1 หัวตุง เป็นส่วนที่อยู่ด้านบนสุดของตุง ไว้ใช้สำหรับแขวนตุง

4.2 ตัวตุง เป็นองค์ประกอบหลักของตุงที่ทำมาจากผ้าโดยจะแบ่งช่องตามเลขมงคลและคติความเชื่อ ส่วนมากแบ่งเป็น 5, 7, 9, 12 ช่อง

4.3 หางตุง เป็นส่วนสุดท้ายของตัวตุง ทำจากกระดาษหรือวัสดุที่ร่อนให้สวยงาม โดยหางตุงมีลักษณะเฉพาะและการสื่อความหมายแตกต่างกันออกไป ได้แก่

- ตุง 3 หาง จะแบ่งหางตุงออกเป็น 3 แฉก ตุงชนิดนี้ไว้ใช้สำหรับงานศพเป็นหลัก

- ตุง 2 หาง จะแบ่งหางตุงออกเป็น 2 แฉก ตุงชนิดนี้ไว้ใช้สำหรับอุทิศให้คนตาย

- ตุง 1 หาง จะแบ่งหางตุงออกเป็นแฉกแหลมลงมา ตุงชนิดนี้ไว้ใช้สำหรับงานมงคล การถวายทานเพื่อสร้างอานิสงส์ให้ตนเองหรือถวายเป็นเครื่องสักการะพระพุทธเจ้า

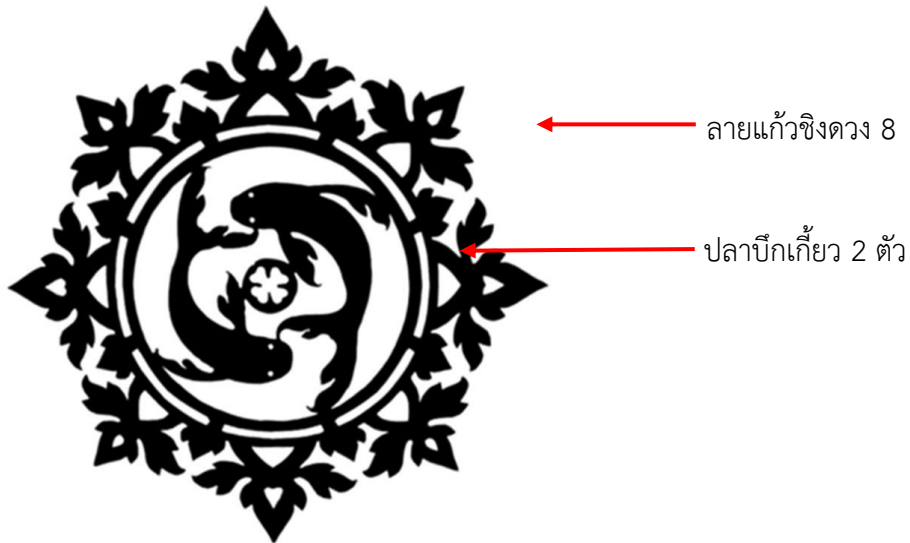
4.4 ตุงตั้ง หรือใบไฮ ทำจากกระดาษแข็ง ตัดเป็นรูปใบไม้ ใช้สำหรับตกแต่งขอบตัวตุง เมื่อประดับแล้วจะมีลักษณะเหมือนตุงตั้งหรือแขนของตุง

5. แนวคิดการพัฒนาลายกระดาษฉลุเมืองเก่าประดับตุง จากการศึกษาข้อมูลของชุมชน รวมถึงการประชุมเพื่อหารือแนวทางการกำหนดผลิตภัณฑ์ ทำให้ได้ข้อสรุปที่จะดำเนินการพัฒนาตุงผ้า โดยออกแบบลวดลายประดับให้เป็นเอกลักษณ์ที่สื่อความหมายถึงชุมชนเมืองเก่าสบบสม-หาดไคร้ ในที่ประชุมจึงกำหนดให้นำปลาบึกซึ่งเป็นปลาแม่น้ำโขงที่มีประวัติศาสตร์และหาได้เฉพาะในบริเวณบ้านสบบสมเท่านั้นมาเป็นสัญลักษณ์ จากข้อมูลเกี่ยวกับปลาบึกที่มีความเกี่ยวเนื่องกับชุมชนมาอย่างช้านานจึงเป็นแนวคิดหลักในการพัฒนาลวดลายเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีกลิ่นอายของอารยธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนที่มีความเกี่ยวเนื่องกับปลาบึกพันธุ์นี้ ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของชุมชน โดยผู้วิจัยได้ออกแบบเพื่อกำหนดเงื่อนไขของคำไว้ 3 คำ ได้แก่ ปลาบึก ความสามัคคีและวิถีชุมชน ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จากธีรพงษ์ จันตะวงศ์ ศิลปินท้องถิ่นในการช่วยเขียนลาย ซึ่งมีรายละเอียดและองค์ประกอบของลายฉลุ ดังนี้

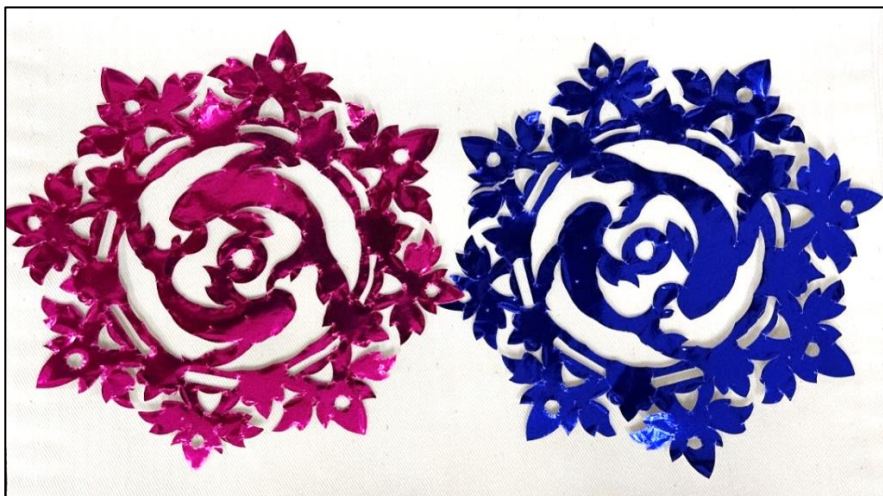
5.1 ลวดลายเป็นการตัดกระดาษซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนล้านนา

5.2 การทำลายแก้วชิงดวง ซึ่งเป็นลายเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของล้านนาที่เป็นลายวงกลมมีแฉก 8 แฉก อันแสดงให้เห็นถึงความเป็นมงคลและการรักษาสามัคคีเป็นหนึ่งเดียวของชุมชน

5.3 ตรงกลางมีรูปปลาบึกเกี่ยวกันจำนวน 2 ตัว อันหมายถึง สายสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมร่วมกัน รวมถึงวิถีลำนํ้าโขงและปลาบึกของ 2 แผ่นดิน ได้แก่ ประเทศไทยและประเทศลาวที่มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน

ภาพ 3 ลายฉลุกระดาษเอกลักษณ์ชุมชน

ภาพ 4 กระดาษฉลุลายเพื่อเตรียมประกอบตุ้

6. การส่งเสริมเพื่อต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชน จากการที่ผู้วิจัยได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีพื้นฐานมาจากศักยภาพ ทักษะและภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ได้แก่ ยันต์เทียนแบบพุกพา และตุ๊กล้านนาที่มีลวดลายตกแต่งเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ได้แก่ ลายปลาบึกแล้วนั้น เพื่อให้เกิดความยั่งยืนจึงเป็นกระบวนการสุดท้ายที่สำคัญยิ่ง โดยผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อบรรจุในแผนการพัฒนาต่อยอดของหน่วยงานท้องถิ่น ตลอดจนการเสนอการพัฒนาผลิตภัณฑ์ดังกล่าวเข้าบรรจุในหลักสูตรการศึกษาตลอดชีวิตของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายเพื่อการขับเคลื่อนและการสนับสนุนงบประมาณ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

6.1 การจัดทำเสนอคืนข้อมูลผลงานวิจัยการพัฒนาผลิตภัณฑ์แก่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดโดยวัฒนธรรมจังหวัดเชียงรายเป็นผู้รับมอบ และเทศบาลตำบลเวียงเชียงของที่เป็นเจ้าของพื้นที่โดยนายอำเภอเชียงของเป็นผู้รับมอบข้อมูลเพื่อนำไปบรรจุในแผนการดำเนินงานของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย

ภาพ 5 การนำเสนอและคืนข้อมูลวิจัย ณ เทศบาลตำบลเวียงเชียงของ

ภาพ 6 การนำเสนอและคืนข้อมูลวิจัย ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

6.2 การจ้ดนำเสนองผลงานการวิจัยผ่านการจัดนิทรรศการในงานเปิดตัวแหล่งท่องเที่ยวเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้ ในวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2565 ที่ผ่านมาซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างกระทรวงวัฒนธรรม จังหวัดเชียงราย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย อำเภอเชียงของ และเทศบาลตำบลเวียงเชียงของ โดยมีปลัดกระทรวงวัฒนธรรมและผู้บริหารกระทรวงมาเป็นผู้เปิดงานและรับฟังการนำเสนอข้อมูลการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ภาพ 7 ภาพการจัดนิทรรศการเปิดตัวแหล่งท่องเที่ยวเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้

6.3 การนำผลการวิจัยพัฒนาสู่หลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ซึ่งเป็นการพัฒนาหลักสูตรต่งและโคมประดิษฐ์ ซึ่งได้รับการคัดเลือกเป็นหลักสูตรนาร่องและได้รับงบประมาณในการจัดการฝึกอบรมแก่กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อเป็นการถ่ายทอดทักษะและการเสริมสร้างทักษะการทำต่งให้กับชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ต่งเอกลักษณ์ชุมชนในอนาคต โดยได้มีการจัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการขึ้นในวันที่ 10-11 ธันวาคม พ.ศ. 2565 ณ อาคารอเนกประสงค์วัดหาดไคร้ โดยในกิจกรรมมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 30 คน ซึ่งเป็นตัวแทนมาจากชุมชนบ้านสบสมและชุมชนบ้านหาดไคร้

ภาพ 8 กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการทำต่งเอกลักษณ์ชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้

อภิปรายผล

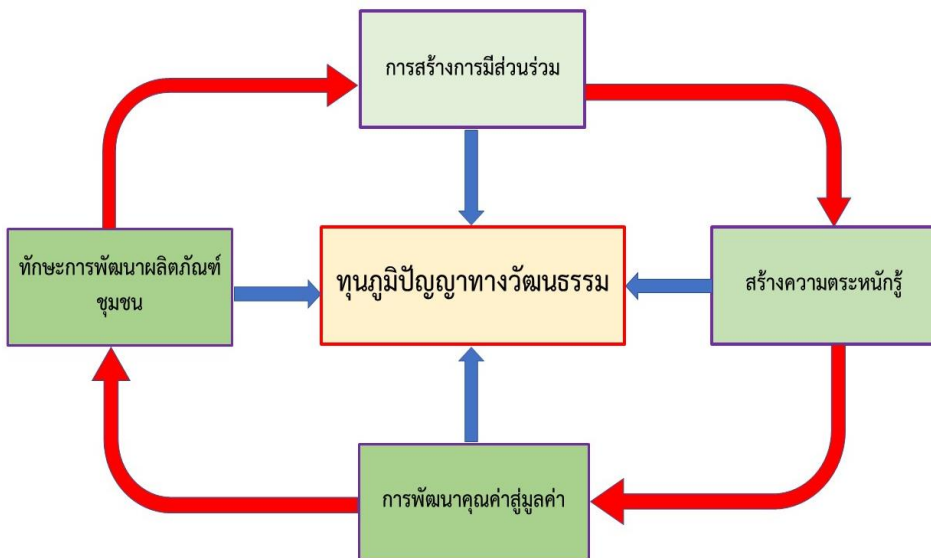
การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยอาศัยศักยภาพของชุมชนในด้านทรัพยากรทางภูมิปัญญาวัฒนธรรม รวมถึงประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ประเพณีและวิถีชีวิตของคนในชุมชนในฐานะเมืองเก่าที่กำลังจะพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเป็นฐานในการพัฒนา นอกจากต้องใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนแล้วยังต้องอาศัยการมีส่วนร่วมขององค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจ ในการส่งเสริมให้การพัฒนาเป็นไปอย่างสมบูรณ์และยั่งยืน โดยการวิจัยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนในครั้งนี้ผู้วิจัยได้คำนึงถึงหลักการสร้างคุณค่าของชุมชนเป็นสำคัญ รวมทั้งจากการสัมภาษณ์ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องพบว่า ชุมชนเมืองเก่าสบบม-หาดไคร้ เป็นชุมชนที่มีศักยภาพสำหรับการพัฒนาทั้งในด้านที่ตั้ง ประวัติศาสตร์ ประเพณี และวิถีชีวิต เหมาะกับการพัฒนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่จะเติบโตขึ้นในอนาคตซึ่งต้องคำนึงถึงความยั่งยืนและชุมชนพึ่งตนเองได้ ดังนั้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนในครั้งนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยศักยภาพของทุนทางวัฒนธรรมและความพร้อมของชุมชน สอดคล้องกับจิราพร มะโนวัง และวาสนา เสภา (2563) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมพื้นบ้านของผู้สูงอายุตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย เพื่อเข้าสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยได้อธิบายถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ยึดวัสดุที่ใช้ในการผลิตต้องเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ภายในท้องถิ่นชุมชนเพื่อเป็นการลดต้นทุนในการผลิตและสามารถพึ่งตนเองได้ และได้นำเสนอแนวทางในการพัฒนาโดยคำนึงถึงหลักการ 3 ประการ ได้แก่ 1) ความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่สั่งสมและถ่ายทอดสืบต่อกันมาโดยไม่ละทิ้งวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิม 2) ประโยชน์ในการใช้สอยที่ต้องคำนึงถึงทรัพยากรของชุมชนที่จะต้องมีการพัฒนากันอย่างต่อเนื่อง และ 3) ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เกิดขึ้นต้องมีคุณภาพทางด้านความประณีต เพิ่มเทคนิคให้เกิดความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์เดิมหรือรูปทรงเดิม นอกจากนั้น การนำเสนอข้อมูลข้างต้นมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของนิชกานต์ ไชยจักร์ และอดิเทพ แจัดนาลาว (2565) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทของที่ระลึกด้วยศิลปหัตถกรรม โดยให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ดังกล่าวว่า กลุ่มชุมชนที่เข้าร่วมโครงการวิจัยเป็นตัวแปรสำคัญในการพัฒนาผลงานอย่างยิ่ง ดังนั้น ขั้นตอนการคัดเลือกผู้ที่จะเข้าร่วมโครงการจึงต้องรัดกุมและให้ความสำคัญต่อการค้นหาความต้องการของชุมชนเป็นหลัก นอกจากนั้น การนำผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบแล้วไปสู่การพัฒนาต่อยอดในพื้นที่ที่มีบริบทใกล้เคียงกันก็เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ทำให้ผลิตภัณฑ์ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ดีและให้เกิดความยั่งยืนให้กับชุมชนในรูปแบบของการเปลี่ยนคุณค่าทางวัฒนธรรมสู่การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจนั้น ผลิตภัณฑ์ต้องแสดงออกถึงเอกลักษณ์ชุมชนเป็นสำคัญ นอกจากนั้น การที่ชุมชนมีความต้องการและพร้อมที่จะร่วมมือในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนก็เป็นสิ่งที่จะละเลยไม่ได้ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เกิดการเลือกซื้อสินค้าทางวัฒนธรรมของผู้บริโภคโดยมีปัจจัยด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์ การสร้างเรื่องราวให้กับผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนความเป็นท้องถิ่นและการสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ช่วยให้ผลิตภัณฑ์มีความน่าสนใจ ดังที่จงบญุประชา (2553) ได้เสนอข้อคิดเห็นในด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทของที่ระลึก โดยการสำรวจความคิดเห็นของผู้ซื้อ ผลิตภัณฑ์ชุมชนในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ รูปแบบที่สวยงามถูกใจ สินค้ามีสีและขนาดที่หลากหลาย การผลิตมีคุณภาพดีคงทน ไม่เส่ง่าย ราคาไม่แพง การลดราคาสินค้าหรือจัดรายการส่งเสริมการขายเป็นประจำ ความแปลกใหม่ของผลิตภัณฑ์ ลักษณะของบรรจุภัณฑ์ สถานที่จัดจำหน่ายสินค้าสะดวกต่อการเดินทาง การเข้าถึงได้ง่าย สินค้ามีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก การได้รับการยกย่องเป็นสินค้าระดับ 3-5 ดาว สินค้ามีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น การสนับสนุนสินค้าที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม ช่วยส่งเสริมธุรกิจของคนไทยและอิทธิพลจากบุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ ต่อการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ จากข้อมูลเหล่านี้พบว่า ในการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทของที่ระลึก ผู้ซื้อสินค้าจะให้ความสำคัญกับปัจจัยการช่วยส่งเสริมธุรกิจคนไทยมากที่สุด รวมถึงปัจจัยความแปลกใหม่ของผลิตภัณฑ์ และปัจจัยการลดราคาสินค้าหรือจัดรายการส่งเสริมการขายเป็นประจำ

องค์ความรู้จากการวิจัย

งานวิจัยนี้ทำให้ทราบถึงเงื่อนไขการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่อาศัยพื้นฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและศักยภาพชุมชนที่ส่งผลถึงความยั่งยืนโดยต้องผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม การสร้างความตระหนักรู้ การสร้างคุณค่า และการฝึกทักษะ โดยกระบวนการพัฒนาดังกล่าวสามารถอธิบายได้ ดังนี้ 1) การสร้างการมีส่วนร่วม ในขั้นตอนนี้เป็นการสร้างกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันระหว่างชุมชนเพื่อเป็นการกำหนดแนวทางและการสร้างมิตีร่วมกัน 2) การสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของภูมิปัญญา เป็นขั้นตอนสำคัญในการสร้างการรับรู้และการวางแผนต่อมรดกทางภูมิปัญญา ประวัติศาสตร์และความเป็นชุมชน ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันระหว่างชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความเข้าใจในรากเหง้าแห่งวัฒนธรรมของตนและเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์และสืบทอด รวมถึงการภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของตน 3) การพัฒนา

คุณค่าสู่มูลค่า มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มีความค่าของแต่ละท้องถิ่นและชุมชน ดังนั้น เพื่อให้เกิดการสร้างรายได้ให้กับชุมชน คุณค่านั้นต้องทำให้เกิดรายได้ การปรับเปลี่ยนคุณค่าทางวัฒนธรรมมาเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจ จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาสินค้า ผลิตภัณฑ์และการบริการให้เกิดขึ้นเพื่อสร้างรายได้และความมั่นคงทางอาชีพให้กับชุมชน และ 4) ทักษะการผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นขั้นตอนสุดท้ายในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งภายหลังจากการคิดค้นรูปแบบผลิตภัณฑ์ขึ้นแล้วเพื่อให้เกิดความยั่งยืนจึงต้องมีการถ่ายทอดและการฝึกทักษะการผลิตให้กับชุมชนเพื่อให้เกิดความชำนาญและการผลิตซ้ำเพื่อการพัฒนาในลำดับต่อไป จากกระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากงานวิจัยในครั้งนี้สามารถสรุปได้ตามแผนภาพดังต่อไปนี้

ภาพ 9 กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
ชุมชนเมืองเก่าสบบสม-หาดไคร้

สรุป

1. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางความเชื่อที่มีฐานคิดจากการเปลี่ยนคุณค่า เป็นมูลค่าที่มีพื้นฐานจากความเชื่อด้านโหราศาสตร์มาพัฒนาเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดความทันสมัย แต่ยังคงระบบคิดและความเชื่อดั้งเดิมไว้ โดยพัฒนามาจากพื้นฐานทักษะความรู้ที่เป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งแต่เดิมการทำเทียนบูชาเพื่อทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลแต่ใช้เวลาทำนาน โดยจะทำเทียนเป็นแท่งและจุดได้นาน ซึ่งการพัฒนาเทียน

บูชาในครั้งนี้ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการเดิมโดยใช้วัสดุที่สามารถพกพาสะดวก ประหยัดเวลาและนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ทั้งนี้ ยังคงความเชื่อ พิธีการและองค์ประกอบ การทำเทียนไว้อย่างครบถ้วน

2. การพัฒนาตุงเอกลักษณ์ชุมชนเมืองเก่าสบสม-หาดไคร้ ที่มีฐานคิดจากการ ที่ชุมชนมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำโขง เป็นชุมชนที่ยังคงอารยธรรมล้านนาที่อิงต่อ พระพุทธศาสนา ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณี 12 เดือนล้านนา และยังคงยึดถือ วิถีปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนพบว่า ชุมชนต้องการ การสร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน แต่ยังคงความเป็นชุมชนล้านนาไว้ เช่นเดิม จากข้อมูลดังกล่าวจึงได้ปรึกษาหารือกันเพื่อทำตุงที่เป็นสัญลักษณ์หนึ่งของคน ล้านนาที่ทำมาจากผ้าแต่เปลี่ยนผ่านจากผ้าธรรมดาเป็นผ้าในพิธีกรรมของ พระพุทธศาสนา โดยการประดับตกแต่งให้สวยงามและส่งต่อสู่ความเชื่อใน พระพุทธศาสนาเพื่อทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ ตุงในบริบทของล้านนาจะมีลักษณะและ วัสดุในการผลิตที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ และลักษณะการใช้ก็จะแตกต่างกัน ออกไป นอกจากนั้น ยังพัฒนาตลาดระดับตุงโดยนำลักษณะเด่นของชุมชนมาสร้าง เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้วยการนำปลาบึกมาออกแบบให้มีกลิ่นอายของอารยธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน โดยผู้วิจัยได้ออกแบบภายใต้เงื่อนไข 3 คำ คือ ปลาบึก ความ สามัคคีและวิถีล้านนา

เอกสารอ้างอิง

- กองยุทธศาสตร์และแผนงาน. (ม.ป.ป.). *วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ วัตถุประสงค์ เป้าประสงค์*. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2566, จาก <https://policy-m-culture.go.th/th/vision-2>
- ขวัญกมล ดอนขวา. (2561). แบบจำลองเศรษฐกิจสร้างสรรค์และพฤติกรรมเชิง สร้างสรรค์มีผลต่อยุทธศาสตร์ระยะยาวการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ของประเทศไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*. 38 (1), 207-232.
- คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดเชียงราย. (2565). *แผนพัฒนา จังหวัดเชียงราย พ.ศ. 2566-2570 (ฉบับทบทวน 2565)*. เชียงราย: สำนักงาน จังหวัดเชียงราย.
- จง บุญประชา. (2553). *แนวทางการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทของ ที่ระลึก*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

- จิราพร มะโนวัง และวาสนา เสภา (2563). การพัฒนาภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม
พื้นบ้านของผู้สูงอายุเพื่อเข้าสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ตำบลเวียงเหนือ
อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย. *วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน (มนุษย
ศาสตร์และสังคมศาสตร์)*. 13 (1), 128-140.
- ใจภักดิ์ บุรพเจตนา. (2559). การประยุกต์ลวดลายจากอัตลักษณ์ผ้าทอตีนจกแม่แจ่ม
เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์สิ่งทอเชิงวัฒนธรรมประเภทของตกแต่งบ้าน. *Veridian
E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์
สังคมศาสตร์และศิลปะ*. 9 (3), 1720-1738.
- ณิกานต์ ไชยจักร และอติเทพ แจ่มนาลาว. (2565). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน
ประเภทของที่ระลึกด้วยศิลปะทวารวดี. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*. 42 (4),
15-28.
- พรสวรรค์ หมายยอด และคณะ. (ม.ป.ป.). *กิจกรรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยทุน
ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาสากล*. เชียงใหม่: ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาค
ที่ 1 กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม.
- ภาพเก่าเล่าเรื่องเชียงของ. (3 มิถุนายน 2565). *เอกสารบ้านสบสมและบ้านหาดไคร้
เมืองเก่าของเมืองเชียงของมาก่อน*. สืบค้นเมื่อ 16 ธันวาคม 2565, จาก
<https://www.facebook.com/photo?fbid=3639010666223263&set=pcb.3639030306221299>
- สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย. (ม.ป.ป.). *วัดหลวงหรือวัดไชยสถาน*.
สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2565, จาก <https://www.cots.go.th/travelview/detail.php?id=204>
- อาชว์บาร์มี มณีตระกูลทอง และคณะ. (2561). *การพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิง
ประเพณีและวิถีชีวิตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มในเส้นทางอารยธรรมล้านนา*. เชียงใหม่:
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.